

احکام زینت زنان از دیدگاه مذاهب پنجگانه‌ی اسلامی

زینب بهزادی^۱، عبدالجبار زرگوش نسب^۲، طاهر علی محمدی^۳

^۱ طلبه پایه اول، سطح ۲

^۲ استادیار دانشگاه ایلام

^۳ دانشیار دانشگاه ایلام

نام نویسنده مسئول:

زینب بهزادی

چکیده

با توجه به ابتلای جامعه به موضوع زینت، بررسی دیدگاه مذاهب پنجگانه‌ی اسلامی درباره حکم فقهی زینت، از اهمیت بسزایی برخوردار است. از نظر فقهای امامیه و اهل سنت بدون هیچ اختلافی، زینت بر اساس آیه ی ۳۱ سوره نور «وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا»، به دو قسم پنهان و نمایان تقسیم می شود؛ اما در مصادیق آن بین فقها اختلاف نظر وجود دارد. بنا به نظر اکثر فقهای امامیه و اهل سنت، حد مجاز آشکار کردن زینت زنان در مقابل نامحرم، صورت و دست ها به شرط اینکه بدون آرایش و زینت باشد و یا اینکه مورد فتنه و از روی ریه واقع نگردد. در این مقاله که به روش توصیفی-تحلیلی صورت پذیرفته، نظرات فقهای مذاهب پنجگانه اسلامی در باب احکام شرعی مربوط به زینت کردن زن در مقابل نامحرم و غیر آن، طرح و بررسی شده و به بیان اشتراکات و افتراقات دیدگاه های فقهی آنان، پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: زینت آشکار، زینت پنهان، حکم زینت، پوشش.

مقدمه

آراستگی و زیبایی نیاز فطری انسان و به خصوص زنان است، اسلام به این مسأله اهمیت ویژه‌ای داده، قرآن هیچ گاه این حس را سرکوب و استفاده از آن را منع نکرده و با صراحت اعلام می‌دارد که زینت‌هایی که خدا داده در ابتدا و بالذات متعلق به بندگان خوب و صالح خداست؛ اما دین مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهاست، و درباره‌ی بحث مورد نظر، حد و مرزهایی را برای آن قرار داده است و بر اساس اینکه، زینت را برای چه کسی و کجا و چه نوع زینتهایی را می‌تواند آشکار می‌کند، قوانین خاصی در نظر گرفته، تا عفت و حیای زن بهتر و بیشتر حفظ شود و نیز سلامت جسمی و روحی زن را مورد توجه قرار داده است.

دیدگاه امامیه

آرایش زن برای شوهر، نه تنها اشکالی ندارد، بلکه در اسلام، مستحب شمرده شده و زنی که در آرایش و زینت خود برای شوهر کوتاهی کند، مورد نکوهش قرار گرفته است. نظافت، آرایش و آماده کردن خود برای شوهر یکی از مسؤولیت‌های اخلاقی زن در برابر شوهر است. اسلام به زنان سفارش می‌کند که خود را برای شوهرانشان زینت و آرایش کنند و به دلخواه آنان عمل کنند و با ظاهر نمودن زیبایی‌های آشکار و پنهانی هر چه بیشتر دل شوهر را به دست آورند. نکته‌ی مهمی که در این قسمت وجود دارد، این است که زنان فقط در برابر شوهرانشان می‌توانند تمام اندامشان را هویدا کنند از سر تا کف پا و حتی عورتین.

فقه‌های شیعه بر این موضوع اتفاق نظر دارند که بدن زن عورت است و باید آن را از نامحرم بپوشاند، و البته در مورد محارم نیز، حدی قائل شده است؛ اما در مقابل شوهر هیچ محدودیتی ندارد (سیوری حلی، ۴۲۵:ق: ۷۱۲).

شیخ مفید می‌گوید: «برای زن مسلمان، حلال نیست که زینتش را آشکار کند؛ مگر برای کسانی که خداوند آنها را در کتاب خود [قرآن] مباح دانسته است [که در آیه به صراحت آشکار کردن آن را برای شوهر مجاز می‌داند] و شایسته است زن لباس نازک به تن کند هنگام خواب، و خود را مزین کند مخصوصاً برای شوهر، نه برای دیگر مردم» (بغدادی (مفید)، ۱۴۱۳:ق: ۵۶-۵۷).

صاحب جواهر می‌گوید: «همه‌ی بدن زن عورت است؛ مگر در مورد زوج و محارم» (محقق اردبیلی، بی تا: ۵۴۵). محقق حلی در شرایع الاسلام گفته است: «مرد می‌تواند به ظاهر و باطن^۱ بدن محارم خود نگاه کند؛ مگر عورت و همچنین زن^۲ می‌تواند به ظاهر و باطن محارم خود نگاه کند؛ مگر عورت» (حلی (محقق)، ۱۴۰۸:ق: ۲۱۳).

در تنقیح الرائع آمده است: «مرد می‌تواند، به ظاهر و باطن بدن همسر خود نگاه می‌کند و به بدن محارم به غیر از عورت» (سیوری، ۲۲). شوهر می‌تواند به تمام بدن همسرش به قصد لذت نگاه کند. نظر بر این است که زنان برای شوهران خویش تزئین کنند و به جمیع بدن زوجات خود نگاه کنند حتی فرج (بر کراهیت) (سیوری، ۱۴۲۵:ق: ۲۲).

زن زینت خود را فقط برای شوهر و محارم خود، می‌تواند آشکار کند؛ البته زینت در مقابل همسر با سایر محارم، از دو جهت تفاوت دارد:

۱. در مورد محارم محدوده‌ی مشخصی دارد؛ اما در مورد همسر محدودیتی ندارد.
 ۲. زینت در مقابل همسر؛ علاوه بر ادله‌ی عموم استحباب زینت، گاهی بر زن واجب می‌شود، به طوری که عدم آرایش و تجمل، از مصادیق عدم تمکین و نشوز، محسوب می‌شود؛ هم‌چنانکه در تحریرالوسیله، در بیان مصادیق نشوز^۲ آمده:
- نشوز در زوج، خروج او از اطاعت شوهر است که بر زن واجب می‌شود، از اینکه خود را تمکین نکند و چیزهایی را که تنفرآور است و ضدیت با تمتع و لذت بردن از او دارد از خود برطرف نکند بلکه ترک نظافت و آرایش خود با اینکه شوهر آنها را می‌خواهد از این قبیل است» (موسوی خمینی، بی تا: ۵۴۳).
- فقه‌های شیعه برای اثبات نظر خود به دلایلی تمسک جسته‌اند، که عبارتند از:

۱. کتاب

مهمترین دلیل و نص بر اثبات اظهار زینت در مقابل شوهر آیه ۳۱ سوره‌ی نور است که در این فصل در مباحث مختلف زینت کردن به آن استناد می‌شود، خداوند می‌فرماید:

^۱ - باطن هر چیز، عبارت است از طرف درونی آن که از دید، پنهان است؛ مانند اعضای داخلی بدن، عورت، ته کفش، کف دست و پا و قسمت درونی ذراع دست.

^۲ - مشهور بدون إذن شوهر از خانه بیرون رفتن زوجه را نشوز می‌دانند و زن ناشزه نفقه ندارد.

و قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ بَعْضُן مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ لَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَ لَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَ تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؛ و به زنان با ایمان بگو: «دیدگان خود را از هر نامحرمی فرو بندند و پاکدامنی ورزند و زیورهای خود را آشکار نگردانند مگر آنچه که (طبعاً) از آن پیداست. و باید روسری خود را بر گردن خویش [فرو] اندازند، و زیورهایشان را جز برای شوهرانشان یا پدرانشان یا پسرانشان یا پسرانشان یا برادرانشان یا پسران برادرانشان یا پسران خواهرانشان یا زنان [همکیش] خود یا کنیزانشان یا خدمتکاران مرد که [از زن] بی‌نیازند یا کودکانی که بر عورت‌های زنان وقوف حاصل نکرده‌اند، آشکار نکنند و پاهای خود را [به گونه‌ای به زمین] نکوبند تا آنچه از زینتشان نهفته می‌دارند معلوم گردد. ای مؤمنان، همگی [از مرد و زن] به درگاه خدا توبه کنید، امید که رستگار شوید». (نور/۳۱).

محقق اردبیلی در زبده البیان پس از توضیح زینت برای نامحرمانی که خداوند متعال آشکار کردن آن را حرام کرده می‌گوید: «زینت فی نفسه جایز است و نگاه کردن به آن جایز است و حرام نیست، برای کسانی که از این حکم مستثنی شده‌اند، مراد از زینت محرمی که خداوند متعال آشکار کردن آن را حرام می‌داند، موضع زینت است؛ البته اگر ریه، شهوت، یا فتنه‌ای نداشته باشد و ظاهر آن است که نظر [محارم] به سایر بدن جایز است، مگر عورت، که مخصوص شوهر است».

صاحب مجمع البیان بیان می‌دارد:

زنان زینت‌های باطن خود را تنها در برابر شوهران آشکار می‌کنند و پیش آنها لازم نیست روسری داشته باشند. منظور این است که زمینه را برای تحریکات شهوی آنها فراهم سازند». پیامبر خدا فرمود: «خدا لعنت کند زنی که خضاب و سرمه نکند. همچنین زنی که شوهر را اجابت نکند و در انجام خواسته‌ها، تأخیر و کوتاهی کند و عذرهای پوچ بتراشد، ملعون شمرده شده است» (طبرسی، ۱۳۷۲: ۲۱۷).

در کنز العرفان آمده: «وقتی که مطلقاً از آشکار کردن زینت (به جز زینت ظاهری) نهی فرمود به تخصیص آن به صورت جواز از آن برای شوهران و سایر محارم اشاره کرد. دلیل اباحه بر شوهر این است که اظهار زینت بر شوهر، انگیزه همبستری می‌شود که مقصود اصلی از ازدواج می‌باشد» (سیوری، ۱۴۲۵ق: ۷۱۲).

ب. روایات

فقه‌های شیعه علاوه بر کتاب، روایات را دلیل بر مدعای خود می‌دانند که به چند مورد از آن اشاره می‌کنیم:

روایت اول؛ زنی خدمت پیامبر (ص) رسید و پرسید حق شوهر بر زن چیست؟ نبی اکرم (ص) فرمود: «أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ قَالَتْ فَخَبَّرَنِي عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ قَالَ لَيْسَ لَهَا أَنْ تَصُومَ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْنِي تَطَوُّعاً وَ لَا تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِهَا وَ عَلَيْهَا أَنْ تَطَيَّبَ بِطَيِّبٍ طَيِّبِهَا وَ تَلْبَسَ أَحْسَنَ ثِيَابِهَا وَ تَزَيِّنَ بِأَحْسَنِ زِينَتِهَا وَ تَعْرِضَ نَفْسَهَا عَلَيْهِ غُدُوَّةً وَ عَشِيَّةً وَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ حَقُّهُ عَلَيْهَا؛ حق شوهر بیشتر از این است، زن گفت: مرا از آن آگاه کن. پیامبر (ص) فرمودند: روا نیست بر زن که بدون اجازه‌ی شوهر روزه مستحبی بگیرد و بدون اجازه‌ی او از خانه خارج شود و بر زن لازم است که خویش را با خوشبوترین عطرها خوشبو نماید و به بهترین وجه بیاراید و بهترین لباسهای خود را بپوشد و بامدادان و شامگاهان خود را بر شوهر عرضه کند و حقوق شوهر بر زن بیشتر از اینهاست که گفتم» (کلینی، ۱۴۰۷ق: ۵۰۸).

روایت دوم؛ پیامبر (ص) فرمود: «لَا يَحِلُّ أَنْ تَنَامَ حَتَّى تَعْرِضَ عَلَى زَوْجِهَا وَ تَخْلَعَ ثِيَابَهَا؛ بر زن روا نیست؛ که به خواب برود جز اینکه خود را برای همسرش آماده نموده باشد و خود را به شوهر عرضه کند» (حر عاملی، ۱۴۰۹ق: ۱۵۸).

از سوی دیگر، زن نباید با آشکار کردن زینت‌ها و آرایش کردن برای غیر شوهر خود، خویش را در معرض تماشای دیگران قرار داده و با پوشیدن لباس‌های نامناسب و محرک که موجب جلب توجه دیگران است از منزل خارج شود. این گونه حرکات موجب بی‌مهری شوهر و رواج فساد در جامعه می‌گردد.

روایت سوم؛ نبی اکرم (ص) فرمود: «أَيُّ امْرَأَةٍ تَطَيَّبَ وَ خَرَجَتْ مِنْ بَيْتِهَا لَاهِيَةً تَلْعَنُ حَتَّى تَرْجَعَ إِلَى بَيْتِهَا؛ هر زنی که خود را خوشبو کند و از منزل خارج شود، تا زمانی که به خانه برگردد، مشمول لعن و نفرین خواهد بود» (همان: ۴۱۱).

فعل معصومین (ع)

در میان معصومین (ع)، حضرت زهرا (س)، به عنوان زن نمونه‌ی تاریخ، و اولین و آخرین زن شایسته‌ی خلقت، حجت ما بر این مدعاست. در احوالات و سیره‌ی آن حضرت، آمده است که ایشان در خانه خود را می‌آراستند و عطر مخصوص و ویژه همسرشان، امام علی (ع) داشتند. حضرت فاطمه (س) به عنوان زینت و استحباب، انگشتی به دست می‌کردند و از قول پیامبر فرمودند: «عَنْ فَاطِمَةَ ع قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَنْ تَخَتَّمَ بِالْعَقِيقِ لَمْ يَزَلْ يَرَى خَيْراً؛ هر کس انگشتی عقیق به دست کند، همواره خیر می‌بیند» (طبرسی، ۱۳۷۲: ۸۸).

۱-۲. حکم زینت برای شوهر

دیدگاه اهل سنت

در مورد زینت کردن زن برای شوهر از نظر چهار مذهب اهل سنت این گونه به دست می‌آید که زینت کردن زن برای همسرش در جمیع حالات و شکل‌ها، هرگونه که زن بخواهد و به هر کیفیتی، مباح است و نگاه کردن شوهر به همه‌ی بدن زن جایز است (ابن نجیم، ۱۴۲۲ق: ۴۷۱ و ج ۳ ص ۵۵۵؛ رعینی، ۱۴۱۶ق: ۲۱-۲۳ و ۱۵۵؛ شربینی، ۱۳۷۷: ۱۲۹؛ بهوتی، ۲۰۰۱م: ۲۶۵؛ نووی، بی‌تا، ۱۰۰ و سرخسی، بی‌تا: ۱۴۷).

فوزان می‌نویسد: «زینت کردن با فطرت زن سازگار است و در اسلام در این امر، هیچ ممنوعیتی برای زن وجود ندارد؛ بلکه مورد تأیید و مورد نظر اسلام است و بر زن مسلمان واجب است با شیوه‌ای مناسب [در پوشش] از قبیل: پوشیدن لباس خوب، استعمال بوی خوش و داشتن حسن معاشرت، نزد شوهر حاضر شود؛ چرا که این عمل او باعث جلب توجه، دوام محبت و هماهنگی بیشتر زوجین می‌شود و زن از آراستن خود بر غیر شوهر بر حذر داشته شده است، اینکه زن بخواهد در بیرون از خانه و در کنسرتها وقت بگذارد و صورت خود را آرایش کند؛ اما در خانه، به ظاهر خود اهمیت ندهد و نزد شوهر موقع استراحت با هیئت و شکل به هم ریخته، بوی بد یا لباس مخصوص کار و آشپزی و حاضر شود، خلاف حسن معاشرت می‌باشد و زنی که در پی تحصیل رضایت الهی است، باید مراقبت کرده و رضایت شوهر را جلب کند» (فوزان، بی‌تا: ۱۹-۲۰).

باتوجه به آنچه که در ادامه‌ی بحث به آن پرداخته می‌شود، می‌توان نتیجه گرفت تمام آن زینتهای ظاهر و باطن از قبیل: استعمال مواد آرایشی و سرمه برای زیبایی چهره، به کار بردن زینت‌آلاتی؛ مانند: انگشتر، دست‌بند، گردن‌بند و گوشواره برای زن در مقابل شوهر جایز است و عورت بودن زن برای شوهر استثناء شده است و مرد به تمام بدن زن خویش نگاه می‌کند. فقهای اهل سنت در اظهارات خود در جواز استفاده از زینت توسط زن برای شوهر به دلایلی استناد می‌کنند از جمله:

أ. کتاب

آیه‌ی ۳۱ سوره‌ی نور که به صراحت ابدای زینت را برای شوهر مجاز می‌داند. صاحب کشف الاسرار می‌نویسد: «جایز است بر گروههای محارمی که در آیه ذکر شده که به زینت باطنی زن نگاه کنند؛ ولی به ما بین زانو و ناف نگاه نمی‌کنند؛ اما در مورد شوهر جایز است به همه‌ی بدن زن خود نگاه کند؛ مگر نگاه کردن به فرج زن که کراهت دارد» (میبدی، ۱۳۷۱: ۵۲۱).
جصاص در ذیل آیه به نقل از ابوبکر تصریح می‌کند: «ظاهر آیه اقتضای مباح بودن ابدای زینت [زینت باطنی] برای زوج دارد» (جصاص، بی‌تا).

ب. روایت

از عایشه روایت شده: «كُنْتُ اغْتَسِلُ أَنَا وَ النَّبِيُّ (ص) مِنْ إِنَاءٍ الْوَاحِدِ؛ با پیامبر غسل می‌کردم، در یک کاسه» (بخاری جعفی، ۱۹۸۱ق: ۷۲).

از این روایت این گونه بر می‌آید، که شوهر می‌تواند به تمام بدن زن نگاه کند و نیازی نیست زن بدن و زینتهای بدن را بپوشاند.

دیدگاه امامیه

فقهای شیعه، با استناد به آیه‌ی ۳۱ سوره‌ی نور آشکار کردن زینت در مقابل محارم را جایز می‌دانند. ابن ادریس در السرائر می‌گوید: «و تمسک بقوله تعالى وَ لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ.. فنهان عن إظهار زينتهن لأحد إلا من استثنى؛ با توجه و تمسک به قول خداوند تعالی که فرموده، زینتهایشان را به غیر از شوهر و کسانی که در این آیه استثناء شده‌اند [محارم]، آشکار نکنند» (ابن ادریس حلی، ۱۴۱۰ق: ۶۰۹).
صاحب مختلف الشیعه نیز، همین نظر را دارند (حلی (علامه)، ۱۴۱۳ق: ۱۰۹).
صاحب شرائع الاسلام می‌گوید: «مرد می‌تواند به ظاهر و باطن بدن محارم خود نگاه کند؛ مگر عورت و همچنین زن [می‌تواند به ظاهر و باطن محارم خود نگاه کند؛ مگر عورت]» (حلی (محقق)، ۱۴۰۸ق: ۲۱۳).
فاضل مقداد می‌نویسد: «مرد، به ظاهر و باطن بدن همسر خود نگاه می‌کند و به محارمش به غیر از عورت» (سیوری، ۱۴۲۵ق: ۲۲).

اکنون، به بررسی سخنان فقیهان می پردازیم تا روشن شود آیا اجماعی وجود دارد که بر بانوان روا بدانند، به جز از شرمگاه، دیگر جاهای بدن را از مَحْرَمَان نپوشانند.

پیش از هر چیز، نکته‌ای در خور یادآوری است و آن این که هر جا، نگاه کردن به بدن زن، بر مرد روا باشد، پوشیدن همان جا، بر زن واجب نیست. ولی عکس آن، روا نیست. یعنی چه بسا، پوشش جاهایی از بدن، بر زن واجب نباشد؛ اما بر مرد روا نباشد به آن جاها نگاه کند؛ یعنی لازمه واجب نبودن پوشش، روا بودن نگاه نیست.

صاحب عروة الوثقی می‌نویسد: «نگاه به همه جای بدن بانوانی که ازدواج با آنان حرام است، چه به نسب، چه به رضاع و چه به مصاهره، به جز شرمگاه، رواست، در صورتی که لذت جویی و ریبه‌ای در کار نباشد. این چنین است نگاه بانوان یاد شده، به این مردان» (طباطبایی (یزدی)، ۱۴۱۹ق: ۸۰۳).

لازمه روایی نگاه، واجب نبودن پوشش است؛ بنابراین نظر صاحب عروه این می‌شود: بر بانوان لازم نیست خود را از مَحْرَمَان نسبی، مانند: برادر، پدر، عمو، دایی، مَحْرَمَان سببی، مانند: پدرشوهر، مَحْرَمَان رضاعی، مانند برادر رضاعی، پدر رضاعی و... بپوشانند.

«مرد می‌تواند، به ظاهر و باطن همسر خود بنگرد و نیز می‌تواند، به بدن بانوان مَحْرَم خود، به جز شرمگاه آنان نگاه کند. زن نیز همین طور است» (حلی (علامه)، ۱۴۱۳ق: ۶؛ حلی، فخرالمحققین ۱۳۸۷ق: ۷، حلی، ۱۴۰۷: ۳۰۷ و کرکی (محقق ثانی)، ۱۴۱۴ق: ۳۲).

محمد حسن نجفی می‌نویسد: «مرد می‌تواند به همه جای بدن بانوان مَحْرَم (آن گروه که ازدواج با آنان، به نسب، به شیرخوارگی، به پیوند و ملکیت، حرام است) به جز شرمگاه، نگاه کند. این، در صورتی است که لذت بری و ریبه‌ای در کار نباشد؛ همچنین زن می‌تواند بدون لذت و ریبه به همه جای بدن مَحْرَم خود، به جز شرمگاه، نگاه کند» (نجفی، ۱۴۰۴: ۳۰۳). در آنچه یاد شد، هیچ اختلافی بین فقیهان وجود ندارد.

امام خمینی در این زمینه فرموده‌اند: «مرد و زنی که با یک دیگر محرمند، اگر قصد لذت نداشته باشند، می‌توانند غیر از عورت به تمام بدن یک دیگر نگاه کنند، بنابر این مرد می‌تواند بدون قصد لذت به همه بدن زنانه که با آنان محرم است نگاه کند و لازم نیست زن در مقابل محارم خود بدن و زیبایی‌های خود را بپوشاند، اما مرد با قصد لذت به هیچ جای از بدن محارم خود (غیر از همسر) نمی‌تواند نگاه کند (موسوی خمینی، بی‌تا: ۲۴۲ و همو، ج ۳: ۲۶۵).

ادله‌ی امامیه مبنی بر زینت مقابل محارم

فقه‌های شیعه در اظهار نظرات و مستندات خود در مورد بحث زینت در مقابل محارم به دلایلی متمسک می‌شوند؛ از جمله: کتاب

«وَلَا يَبْدِيَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ لِأَبَائِهِنَّ أَوْ لِأُمَّهَاتِهِنَّ أَوْ لِإِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ...» و زیورهایشان را جز برای شوهرانشان یا پدرانشان یا پسرانشان یا پسران شوهرانشان یا برادرانشان یا پسران برادرانشان یا پسران خواهرانشان آشکار نکنند».

مفسرین شیعه، می‌گویند: «کسانی را که زن می‌تواند، زینت خود را مقابل آنها آشکار کند، به اصطلاح فقه همان محارم نسبی و سببی هستند که خداوند متعال آنها را در این آیه معرفی می‌کند» (طباطبایی، ۱۳۸۸ق: ۱۱۳ و مکارم شیرازی، ۱۳۶۹: ۴۳۸).

در برابر پدر و پدر شوهر و پسر و پسر شوهر و برادر و پسر برادر و پسر خواهر نیز لازم نیست، زینت‌های باطن خود را پنهان کنند؛ زیرا اینها محرمند و نمی‌توانند با زن ازدواج کنند، جد شوهر و نوه شوهر نیز محرمند همه اینها جواز نگاه کردنشان به شرطی است که فساد در بین نباشد. اینها می‌توانند بدون قصد تلذذ به زن نگاه کنند. (طبرسی، ۱۳۷۲: ۲۱۷).

صاحب المیزان می‌گوید: «طوایف هفت‌گانه‌ای که قرآن از آنها نام برده محرم‌های نسبی و سببی هستند. و اجداد شوهران حکمشان حکم پدران ایشان، و نوه‌های شوهران حکمشان حکم فرزندان ایشان است» (طباطبایی، ۱۳۸۸ق: ۱۵۶).

وجه تخصیص محارم این است که هم محارم با هم نیاز به معاشرت دارند و هم خوف فساد از جهت آنها وجود ندارد؛ چون محارم از جماع با محارمشان نفرت دارند و همچنین زن در مسافرت (و غیر مسافرت) در سوار شدن بر مرکب و پیاده شدن از آن نیاز به کمک محارم دارد (سیوری، ۱۴۲۵ق: ۱۴).

دیدگاه اهل سنت

فقه‌های اهل سنت نیز با استناد به این آیه آشکار کردن زینت را برای محارمی که در این آیه ذکر شده مجاز می‌دانند؛ اما در مقدار و حد مجازی که زن می‌تواند زینت خود را آشکار کند اختلاف دارند، که در اینجا به آن اشاره می‌کنیم:

حنفی؛ نگاه کردن به جزء صورت زن محرم، سر و سینه، پاها و بازوها و نظر کردن به پشت و شکم و رانها حرام است چون اینها مواضع زینت نیستند [که آشکار کردن آن مجاز باشد]. (ابن نجیم، ۴۲۲:ق: ۲۲۰).

مالکیه؛ همه‌ی بدن زن عورت است برای مرد محرم او؛ به جزء صورت و اطراف آن و بالاتر و گردن و شامل همه‌ی موها، بازو و دست است؛ اما شامل سینه و ساق پا نمی‌شود» (خرشی، ۱۴۱۸:ق: ۴۶۴).

شافعی؛ نگاه کردن به زن بالغه بین ناف و زانو، حرام است؛ اما نظر کردن به غیر از اینها اگر به قصد شهوت نباشد، جایز است. (ابن قدامه، ۱۹۹۴: ۱۲).

حنبلیه؛ نگاه کردن مردان محارم زن، به آنچه که غالباً آشکار است؛ مثل گردن و سر و کفین و پاهاست جایز است؛ اما آنچه که غالباً مستور است؛ مثل سینه و پشت و مانند آن جایز نیست (ابن قدامه، ۱۹۹۴: ۲۶۵).

همه‌ی مذاهب اهل سنت نگاه کردن به صورت و اطراف آن را قبول دارند و اختلاف در مورد آنچه که موجب مفسده است، می‌باشد و مالکیه خوف از فتنه، و حنفیه و حنابله عدم تبرج را شرط می‌دانند (زحیلی، ۱۴۱۸:ق: ۲۶۵).

حلو می‌نویسد: «بهترین رأی، نظر حنابله می‌باشد که گفته‌اند، محارم فقط به آنچه از زینت و بدن زن که عادتاً آشکار می‌شود و زن عادت به آشکار کردن آن دارد، می‌توانند نگاه کنند؛ همانند سر، گردن، کفین، و ساق و پاها و آنچه غالباً پوشیده است؛ مثل سینه، پشت و شکم، در صورتی که ضرورت نداشته باشد، جایز نیست نگاه کند» (ر.ک. حلو، ۲۰۰۶: ۵۵).

فقهای اهل سنت برای نظرات مبنی بر آشکار کردن زینت مقابل محارم به مهمترین دلیلی که استناد می‌کنند، قول خداوند کریم در سوره‌ی نور می‌باشد:

کتاب

مهمترین نص و دلیل وارده در این مورد، آیه‌ی ۳۱ سوره‌ی نور می‌باشد. مفسرین اهل سنت، نیز همانند مفسرین شیعه یک نظر دارند و آن این که آیه به صراحت، محارمی را که زن می‌تواند، زینتش را نزد آنها آشکار کند را، معرفی می‌کند.

فخر رازی در تفسیر خود علت اینکه خداوند، آشکار کردن زینت را برای محارم مجاز دانسته می‌نویسد: «محارم با هم نیاز به معاشرت دارند و هم خوف فساد از جهت آنها وجود ندارد؛ چون محارم از جماع با محارمشان نفرت دارند و همچنین زن در مسافرت (و غیر مسافرت) در سوار شدن بر مرکب و پیاده شدن از آن نیاز به کمک محارم دارد، سپس در ادامه، در مورد عدم ذکر عمو و دایی در مستثنیات محارم، می‌گوید شاید به جهت این ذکر نشده که آن‌ها نروند وصف برای پسرهایشان کنند و از این جهت فتنه و فساد حاصل شود» (رازی، فخرالدین: ۳۶۱).

زینت زن مقابل زنان دیگر

اسلام به مسئله‌ی پوشش بسیار اهمیت داده است؛ حتی برای پوشش زن در جلو زن، نیز مقرراتی وضع نموده است.

زن می‌تواند زینت خود را فقط مقابل زنان مسلمان، آشکار کند؛ اما در مقابل زنان غیر مسلمان، مشرک و کافر نمی‌تواند.

در مورد اظهار کردن زینت در مقابل زنان، حد مجازی وجود دارد. صاحب عروه الوثقی می‌گوید: «عورت زن، قبل و دبر می‌باشد» (طباطبایی (یزدی)، ۱۴۱۹: ۲۲۱).

جزیری می‌گوید: «حد پوشش زن، در خارج از نماز، بین ناف تا زانوست در خلوت یا حضور محارم؛ یا نزد زنان غیر مسلمان و به جز وجه و کفین تمام بدنش، عورت می‌باشد» (جزیری، ۱۴۱۹:ق: ۱۹۱).

نتیجه گیری

- ۱- در میان امامیه و اهل سنت آرایش زن برای شوهر مستحب شمرده شده است، و زنی که در آرایش و زینت خود برای شوهر کوتاهی کند، مورد نکوهش قرار گرفته است. نظافت، آرایش و آماده کردن خود برای شوهر یکی از مسؤولیت‌های اخلاقی زن در برابر او می باشد.
- ۲- از نظر امامیه مرد و زنی که به هم محرمند می‌توانند بدون قصد لذت به تمام بدن یکدیگر به غیر از عورت نگاه کنند و بر زن لازم نیست بدن و زیبایی‌های خود را بپوشاند؛ اما مذاهب اهل سنت نگاه کردن به غیر از آنچه بین ناف تا زانو است را مجاز می‌دانند و اختلاف آنها در مواردی است که موجب مفسده می‌شود. و مالکیه خوف از فتنه، و حنفیه و حنابله عدم تبرج را شرط می‌دانند.
- ۳- جمیع فقهای اسلام اتفاق نظر دارند، بر اینکه زن باید بدن خود را به غیر از صورت و دستها از نامحرم بپوشاند؛ البته بعضی از حنفیه قائل به وجوب پوشش صورت و برخی از حنبلیه معتقد به وجوب پوشش دستها می‌باشند. بنا به نظر مشهور فقهای اسلام پاها به دلیل اینکه غالباً آشکارند، پوشاندن آن از نامحرم واجب نیست؛ ولی اکثر فقهای متأخر امامیه و بعضی از حنفیه پوشاندن قدمها را از نامحرم را واجب می‌دانند.

منابع و مراجع

- [۱] قرآن کریم
- [۲] ابن ادریس حلی، محمد بن منصور (۱۴۱۰ق). السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی (چ دوم)، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم،
- [۳] ابن قدامه، موفق الدین ابی محمد، عبدالله بن احمد (۱۹۹۴م). المغنی، بیروت: دارالفکر،
- [۴] ابن نجیم، زین الدین (۱۴۲۲ق). البحر الرائق (چ اول)، بیروت: داراحیاء التراث العربی،
- [۵] اردبیلی، احمد بن محمد (۱۴۰۳ق). مجمع الفائدة و البرهان فی شرح إرشاد الأذهان (چ اول)، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه ،
- [۶] اردبیلی، احمد بن محمد (بی تا) زبدة البیان فی احکام القرآن (چ اول)، تهران: المکتبۃ الجعفریه لاحیاء الآثار الجعفریه،
- [۷] بخاری جعفی، محمد. (۱۹۸۱م). صحیح بخاری، بیروت: دار الفکر.
- [۸] بغدادی، مفید، محمد بن محمد بن نعمان عکبری. (۱۴۱۳ق). أحكام النساء (چ اول)، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید - رحمة الله علیه،
- [۹] بهوتی، منصور بن یونس بن ادریس. (۲۰۰۱م). کشاف القناع، لبنان: دارالفکر، للطباعة والنشر والتوزيع.
- [۱۰] جزیری، عبدالرحمن. (۱۴۱۹ق). الفقه علی مذاهب الاربعه، بیروت: دارالثقلین.
- [۱۱] جصاص، احمد بن علی، احکام القرآن، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- [۱۲] حرعاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق). وسائل الشیعه (چ اول)، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام،
- [۱۳] حلو، عبیر ایوب (۲۰۰۶م). زینة المرأة المسلمة و عملیات التجميل، دارالکتب العلمیة، طبعه الاولى.
- [۱۴] حلی (علامه)، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی (۱۴۱۳ق). مختلف الشیعه (چ دوم)، قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم،
- [۱۵] حلی، جمال الدین، احمد بن محمد اسدی. (۱۴۰۷ق). المذهب البارع فی شرح المختصر النافع (چ اول)، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم،
- [۱۶] حلی، مقداد بن عبد الله سیوری (۱۴۲۵ق). کنز العرفان فی فقه القرآن (چ اول)، قم: انتشارات مرتضوی،
- [۱۷] حلی، مقداد بن عبد الله سیوری (۱۴۰۴ق). التنقیح الرائع لمختصر الشرائع (چ اول)، قم: انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی (ره)،
- [۱۸] حلی (محقق)، نجم الدین، جعفر بن حسن (۱۴۰۸ق). شرائع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام (چ دوم)، قم: مؤسسه اسماعیلیان،
- [۱۹] حلی، فخر المحققین (۱۴۱۳ق). مختلف الشیعه (چ دوم)، قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم،
- [۲۰] خرشی، محمد بن عبدالله. (۱۴۱۸ق). حاشیه خرشی (چ اول)، للطباعة و النشر و التوزيع دار الفکر، بی نا.
- [۲۱] رعینی، محمد الحطاب، (۱۴۱۶ق). مواهب الجلیل، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- [۲۲] رازی، فخرالدین، مفاتیح الغیب، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
- [۲۳] زحیلی، وهبه. (۱۴۱۸ق). الفقه الاسلامی و ادلته، دمشق: دار الفکر.
- [۲۴] سرخسی، شمس الدین (بی تا). المبسوط للسرخسی، بیروت: دارالمعرفة،
- [۲۵] شربینی، محمد الخطیب، (۱۳۷۷). مغنی المحتاج، بیروت: دار احیاء التراث العربی
- [۲۶] طباطبایی یزدی، محمد کاظم، العروة الوثقی، (۱۴۱۹ق) قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ اول.
- [۲۷] طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، (۱۳۸۸). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم،
- [۲۸] طبرسی، حسن بن فضل، (۱۳۷۲). مجمع البیان (چ سوم)، تهران: انتشارات ناصر خسرو،
- [۲۹] عاملی، کرکی، (محقق ثانی)، علی بن حسین (۱۴۱۴ه ق). جامع المقاصد (چ دوم)، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام،
- [۳۰] فوزان، عبدالله بن صالح، زینة المرأة المسلمة (چ اول)، دار المسلم، بی تا.
- [۳۱] کلینی، ابوجعفر، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ق). الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیة.
- [۳۲] مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۶۹). تفسیر نمونه (چ دوازدهم)، تهران: دارالکتب الاسلامیة.
- [۳۳] موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسيلة (چ اول)، قم: مؤسسه مطبوعات دار العلم، بی تا.

- [۳۴] میبدی، رشید الدین. (۱۳۷۱). کشف الاسرار و عدة الابرار (چ پنجم)، تهران: انتشارات امیر کبیر،
- [۳۵] نجفی، محمد حسن، (۱۴۰۴ق). جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام (چ هفتم)، بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- [۳۶] نووی، یحیی بن شرف، المجموع، بیروت: دار الفکر، بی تا.